

Јован Р. Бојовић:

ОСВРТ НА РАЗВОЈ СКОЈА У ЦРНОЈ ГОРИ ДО 1929. ГОДИНЕ

У досадашњој литератури, као и у „Прегледу историје Савеза комуниста Југославије“, кад се говори о почецима стварања првих организација Скоја у Црној Гори, обично се узима 1932 — 1933. година. Не упуштајући се у анализу политичко-економских прилика у Црној Гори после уједињења и стварања првих организација Комунистичке партије у њој, као ни у то ко су били носиоци класног радничког покрета и да ли је постојала оштра граница између Партије и Скоја у легалном периоду рада Партије у Црној Гори, нити какав је у почетку био став руководства Партије према томе у којим друштвеним слојевима треба тражити ослонац за масовљавање револуционарног покрета и како се таква политика одразила на масовност Скоја у Црној Гори, ја ћу се у најкраћим цртама осврнути на неке чињенице које говоре да се СКОЈ у Црној Гори ствара када и Партија.

Одушевљење већине црногорске омладине за уједињење било је велико, па она масовно ступа у борбу против његових непријатеља, истичући то и у својим резолуцијама. Овакав став црногорске омладине осуђивало је централно руководство Скоја, што је било сасвим погрешно.

Кад је формиран Обласни секретаријат Социјалистичке радничке партије Југославије (комуниста) за Црну Гору 1920. године, један његов члан задужен је да руководи Скојем.

У вријеме стварања првих партијских организација у Црној Гори, један број напредне студентске омладине, која се школовала на универзитетима, обухваћена марксистичким клубовима, помагала је партијске организације, како у идеолошком тако и у културно-просвјетном уздизању њеног чланства. Она покушава да покрене и партијски лист у Црној Гори.

У предизборној кампањи за парламентарне изборе 1920. године напредна студентска омладина је агитовала за листу Комунистичке партије не само путем прогласа него и живом ријечју, како по градовима тако и по селима, иако је том приликом прогањана од стране власти. Тада у Црној Гори није било индустријских центара који би окупили већи број радништва па и омладине, због тога је про ње живио на селу или се школовао. Комунистичка партија није имала идеолошки израђен кадар, који би могао пружити неку већу помоћ идеолошком израђивању омла-

динског кадра. У већини случајева Ској у Црној Гори дјеловао је у саставу партијских организација или је био организован по истом принципу као и Партија. Међутим, руководство Партије у почетку није поклањало довољно пажње посебном раду са омладином. Оно је омладину држало по страни, не увиђајући њену велику улогу у омасовљавању радничког покрета.

Обзнана и Закон о заштити државе затекли су Ској у Црној Гори у повоју. Онај велики револуционарни елан омладине у Црној Гори, сада без икакве помоћи централног руководства Скоја и Партије, која није била у стању да је помогне да се лакше снађе у новим политичким приликама, почео је да опада под притиском терора полицијских власти. Међутим, иако без икаквог искуства, у стварању илегалних организација и њиховог рада, уз незнатну помоћ чланова Партије, почињу да се стварају легалне организације омладине, преко којих је Ској могао лакше утицати на омладину, да је заинтересује за проблеме економске борбе и да је припреми за рад у радничким организацијама. Пошто власти нијесу дозвољавале стварање једне централизоване легалне организације радничке омладине за цијелу земљу, долази до стварања легалних организација у покрајинама. Тако је у Пиперима почетком 1923. године дошло до стварања омладинског трезвењачког друштва „Гаврило Принцип“. Друштво је у почетку имало 21 члана. Трезвењачко друштво омладине основано је и у Подгорици, а посебно у подгоричкој гимназији, гдје већ 1924. године имамо прве илегалне организације Скоја. Нешто раније долази до формирања културно-просвјетних друштава. Такво једно друштво формирано је и у Подгорици 1922. године под именом „Рад“. Поред окупљања омладине преко ових друштава, она почиње и јавно да испољава незадовољство према политичкој ситуацији у земљи. Она је протестовала против писања штампе, на примјер „Балкана“, да је црногорски народ противник уједињене државе. Због овога долази до протеста омладине у Цетињу и Подгорици.

Средином 1921. године у Грахову је основано радничко-пјевачко-гамбурашко друштво „Светозар Марковић“ које је окупљало знатан број омладине са те територије.

Стварањем Савеза радничке омладине Југославије 1923. године долази до оснивања њених организација и у Црној Гори и то у Подгорици, Пиперима, Даниловграду, Цетињу, Грахову, Црмници и Котору. Преко руководства НРПЈ у Црној Гори она је добијала омладинску штампу и учествовала готово у свим акцијама које је организовала Партија.

Приликом прославе 1. маја 1923. и 1924. године, у већини мјеста Црне Горе запажено је ангажовање омладине. Исто так запажено је њено учешће и у прославама 7. новембра.

Почетком 1927. године основано је у Подгорици радничко-пјевачко друштво „Абрашевић“ које је окупљало напредну омладину у граду.

У склопу Црвеног пролетерског спортског покрета, у Котору је основан 1923. године Раднички спортски клуб са секцијама који је до краја године нарастао на 30 чланова. Такође је и у Цетињу раднички спортски клуб „Ловћен“ окупљао претежно радничку омладину и био је од 1920. до 1936. године (када је забрањен) под непосредним руководством Комунистичке партије. У Подгорици је основан раднички спортски клуб „Зора“, а 1927. године основани су клубови „Хајдук“ у Никшићу и „Јединство“ у Беранама (Иванград). Ови клубови окупљали су напредну радничку и средњошколску омладину, васпитавајући је у духу класне борбе и пролетерске солидарности.

Забраном Независне радничке партије, јула 1924. године, забрањен је и рад Савеза радничке омладине, који је био у Црној Гори тек у формирању. У дотадашњем илегалном раду Комунистичка партија је стекла нека искуства па је наставила илегални рад преко легалног Савеза радника и сељака.

У предизборној кампањи приликом парламентарних избора 1923. и 1925. и општинских 1926. године, омладина је била врло активна. У томе су предначили студенти комунисти. Политичка активност напредне омладине нарочито је дошла до изражаја на општинским изборима 1926. године. У извјештају Обласног секретаријата КП у Црној Гори од 22. августа за омладину у Подгорици се каже:

„Када су саопштени резултати избора, да су радикали добили већину, једна група наших омладинаца демонстрирала је против радикалских уличних манифестација. Међу омладинце упао је један артиљеријски потпуковник, који је био на допусту, и једног друга оборно на земљу, почео па тући, а жандармерија је наставила са кундачењем. Срески поглавар је такође упао међу демонстранте са револвером и наредио хапшење. Четири друга су уапшена“.

Од почетка 1924. осјећа се све већа политичка живост и међу средњошколском омладином. Најпознатија таква удружења била су „Његош“ у подгоричкој и „Скерлић“ у цетињској гимназији. Нарочито преко литерарних секција почињу да провијавају и социјални мотиви, а са тим и политички. Као једно од средстава борбе за своја права средњошколска омладина примјењује и штрајк. Један од првих штрајкова црногорске средњошколске омладине избио је 24. октобра 1925. године у Учитељској школи у Даниловграду. То је био масовни штрајк ђака против поступака неких наставника и трајао је до 1. децембра исте године.

Априла 1926. године долази до општег штрајка ученика у Богословији на Цетињу. Школа је имала 153 ученика. Због штрајка школа је престала да ради. Одмах по избијању штрајка 62 ученика су протјерана из Цетиња. Ови штрајкови ђака имали су великог одјека међу омладином.

Почетком 1926. године одржани су протестни омладински зборови у Цетињу, Подгорици, Даниловграду и Никшићу, као и

студентске омладине у Београду, поводом повратка из иностранства Јована Пламенца у Београд.

На Обласној конференцији Комунистичке партије у Црној Гори, одржаној почетком 1926. године, констатовано је да постоји велики број омладине блиске Комунистичкој партији. Конференција је ставила себи у задатак стварање нових организација Скоја.

На Трећем конгресу Скоја, јуна 1926. године, учествовао је и делегат Скоја из Црне Горе. Не располажемо подацима о броју обухваћене омладине чланством Скоја 1926. године, али чињеница да је постављено питање одржавања покрајинске конференције у Црној Гори говори нам о нарастању његовог чланства. Питање одржавања покрајинске конференције Скоја у Црној Гори разматрано је на сједници Бироа СК Скоја од 14. августа 1926. године. На тој сједници је констатовано да се покрајинске конференције Скоја у Црној Гори, Босни и Војводини не одржавају одмах него касније, како би организације у овим мјестима што више ојачале.

Омладина у Пиперима, окупљена око Народне књижнице и читаонице по секцијама, током 1927. године врло је активна. Она је 2. августа организовала излет на планину Лукавицу, којем је присуствовало око 2.000 лица. На излету је дат доста разноврстан културно-забавни програм. Поред осталог приказана су и два драмска комада из радничког живота: „У име закона“ и „Крадљивица“. Уводну ријеч на овом излету дао је Иван Милутиновић.

Од средине 1927. године „Радни народ“, легални лист Покрајинског комитета Комунистичке партије Црне Горе, окупљао је око себе и знатан број омладине. Преко њега је омладина информисана о приликама у земљи. Он је доносио и чланке из штампе Коминтерне. Лист је популарисао Совјетски Савез. За годину дана, колико је лист излазио (јун 1927 — јун 1928) одиграо је значајну улогу у идејном јачању омладинског покрета у Црној Гори.

Маја мјесеца 1927. године одржана је Прва покрајинска конференција Скоја за Црну Гору и Боку. Конференција представља прекретницу у развоју напредног омладинског покрета у Црној Гори. Одржавање ове конференције нотирао је „Млади бољшевик“, орган ЦК Скоја од новембра 1927. године, под насловом „Покрајинска конференција Скоја за Црну Гору и Боку Которску“, у којем се каже:

„Овом Покрајинском конференцијом, одржаном пре извесног времена, ударен је темељ нашем покрету у тим крајевима. Можда се није нигде са више воље и пожртвованости радило на припреми ове конференције. Млади другови радници и сељаци ових крајева очекивали су од конференције нешто ново, нешто што ће да им да још више снаге и полета за револуционарни, комунистички рад. И нису се преварили, јер су добили много. Док су раније били готово сасвим отргнути од Скоја, на тој конференцији они су добили везе са друговима из целе земље, који ће с

њима сарађивати и помагати им у борби. Млади интелектуалци, синови радника и сељака, пришли су у помоћ својим друговима и раде најактивније. Јединственост, пожртвовање, истрајност и воља с којима су се прихватили борбе ови млади идеалисти — најбоља је гаранција да ће успети да реше тешке задатке који су се на конференцији поставили“.

Помоћ СК Скоја скојевским организацијама у Црној Гори била је сасвим слаба, готово никаква. Тако на примјер ЦК Скоја није одржавао никакве везе са организацијама у Црној Гори од маја, тј. од Покрајинске конференције па до почетка 1928. године. Исто тако ни покрајинско руководство Партије у Црној Гори није поклањало довољно пажње раду са омладином. Међутим, највећу помоћ у идејном изграђивању чланова Скоја у Црној Гори и у повезивању организација пружали су студенти комунисти.

Од 22. августа до 29. септембра 1927. године ЦК Скоја организовао је курс за представнике покрајинских руководства. На том курсу било је свега 9 слушалаца, међу којима и један из Црне Горе.

Раднички спортски клуб „Зора“ у Подгорици током 1928. године врло је активан. Он је преко различитих форми рада повећавао интересовање омладине за организовање. Истина, Клуб је наилазио на велике тешкоће, како од полицијских власти тако и од утицаја на омладину других политичких групација.

На сједници Бироа ЦК Скоја од 3. маја 1928. године констатовано је да је примљен извјештај од Покрајинског секретаријата Скоја из Црне Горе у којем је, поред осталог, тражена новчана помоћ и литература. На тој сједници Биро је констатовао „да се ПС јави да је квота послата преко ПС Партије и да му се одмах пошаље материјал“. Биро ЦК Скоја на сједници од 25. маја констатовао је да је Покрајински секретаријат Скоја у Црној Гори обавијештен о закључцима са претходног састанка.

Једанаестог јула 1928. године одржана је заједничка сједница Бироа ЦК Скоја са покрајинским секретарима. Овом састанку присуствовао је и представник Покрајинског секретаријата Скоја из Црне Горе. Тада је одлучено да се у Црној Гори до „краја септембра одржи 4. конференције. Да Биро шаље делегате на 14 дана (прије конференције) за које ће се одржати кратки курс“.

На Четвртом пленуму СК Скоја, јула 1928. године, констатовано је да у Црној Гори има 61 члан Скоја, са 6 организација, и то у Подгорици: 22 члана са четири уличне ћелије, Даниловграду 9 са 1 уличном ћелијом, Цетињу 3 са једном уличном ћелијом, Ријеци Црнојевића 5 са једном уличном ћелијом, у Грахову 2 и у Пиперима 20 чланова. Укупно 61 члан са 6 организација и 7 уличних ћелија. На овом пленуму је констатовано да Ској по селтима није био још формиран. Организационо стање Скоја на Четвртом пленуму у осталим покрајинама било је сљедеће: Далмација 722 члана са 31 организацијом, Србија 203 члана са 12 организација, Хрватска 163 члана са 11 организација, Македоније 94 члана са 8

организација, Словенија 93 члана са 7 организација, Војводина 79 члана са 8 организација и Босна и Херцеговина 50 чланова са 3 организације.

На пленуму је додијељен годишњи буџет покрајинским секретаријатима, и то: за Далмацију 1.200 дин., за Србију, Хрватску, Македонију и Словенију по 900, а за Црну Гору, Босну и Војвoдину по 600 динара.

Пленум је ставио у задатак Покрајинском секретаријату Скоја у Црној Гори да још више активизира рад међу омладином, да одржи курс са руководиоцима организација, да појача организације у Подгорици и Цетињу и да ради на стварању и обнови организација у Никшићу, Котору, Беранама и Колашину, да појача рад на селу и да се и тамо формирају организације.

Послије Четвртог пленума ЦК Скоја запажен је доста активан рад организација Скоја у Црној Гори. Покрајинско руководство Скоја, у сагласности са Покрајинским руководством Партије, ријешило је да одржи покрајинску конференцију крајем 1928. године. У том циљу послат је распис свим мјесним организацијама да се припремају за одржавање конференције. Исто тако покрајинско руководство се обратило (13. IX 1928) и Бироу ЦК Скоја да материјално помогне одржавање ове конференције. Осим тога, тражено је од СК Скоја да пошаље једног свог члана у Црну Гору да одржи кратки курс са руководством скојевских организација. Ова тражења покрајинског руководства Скоја разматрана су на сједници Бироа ЦК Скоја од 18. септембра, када је ријешено да се пошаље делегат у Црну Гору око 20. новембра 1928. године. Биро је дао упутства покрајинском руководству за одржавање конференције. Међутим, он није могао послати делегата у одређено вријеме због провале у Бироу. Ово је довело до одлагања ове, друге по реду, покрајинске конференције Скоја за Црну Гору и Боку. Делегат СК Скоја дошао је у Црну Гору тек почетком фебруара 1929. године с намјером да присуствује покрајинској конференцији. Међутим, конференција се није могла тада одржати, јер су то били први дани режима шестојануарске диктатуре када је већина организација Скоја била разбијена.

Чињеница је да се Ској у Црној Гори афирмисао прије шестојануарске диктатуре као политичка организација. Број чланова Скоја се за пола године удвостручио, тако да је Ској у Црној Гори до краја 1928. године бројао 123 члана.

Завођењем шестојануарске диктатуре прекинут је онај снажни полет Скоја у Црној Гори, као и у осталим југословенским областима. Ској у Црној Гори почиње да се обнавља почетком 1931. године, а нешто касније прераста у снажан омладински покрет, што се до сада у литератури узимало као почетак стварања овог покрета.

Ја сам у овом излагању само напоменуо неке од чињеница, не упуштајући се у њихову анализу, које се морају имати у виду кад се обрађује историја напредног покрета у Црној Гори.